

Om vore Tjenestepigeforhold

Taler

Oscar Nissen

Dato

14 juli 1891

Sted

Drammen

Omstendigheter

Det femte norske arbeidermøde

1 Mine damer og herrer!

Naturligvis er det, at der er noget, som heder "tyende i andens husstand", umoral. Det er en anden form for slaveri, og den tid kommer selvfølgelig, da
5 "tjenestetyende" ikke vil eksistere mer. Maaske vil en og anden studse ved dette. Jeg skal da minde om, at vi endda har hustugt, at en tjener ikke er herre over sin egen fritid - han eller hun kan i medhold af loven jages ud af tjenesten, om de forsøger at trodse dette - og endelig det, at en tjener ikke er stemmeberettiget, fordi han er tjener; det vil sie: fordi han ikke er sig selv, men anden mands.

10

I den grad har ogsaa dette avhængighedsforhold slaat dype rødder i tjenernes bevidsthed, at da jeg blandt Kristianias 7000 tjenestepiger for 14 dage siden søgte at faa istand en udflugt, meldte der sig 25. Og spurte jeg om grunden, fik jeg altid det samme svar: de turde ikke be om fri en søndags eftermiddag saa
15 tidlig som kl. 2 - havde det endda været kl. 5! Naturligvis er dette feig overdrivelse fra pigernes side - mange af dem vilde ha faat tilladelsen - men det viser slaaende, hvad de selv mener om stillingen. De betragter sig som absolut afhængig af fruén, som et stykke inventar, som intet kan forlange, mens de andre kan forlange alt af dem.

20

Men meget verre end dette er det, at mange mener, at det med dette er, som det bør være. De har lært saa fra de var smaa; de hørte det i hver religionstime og siden hører de det gjentat i kirken, saa ofte de faar anledning til at at rive sig løs fra skurebøtten og barnestellet. Lydighed og forsagelse - det er begyndelsen og
25 enden; de har jo en evighed at vinde ind igjen det, som de maatte ha tabt her. Lykkeligvis er det en og anden blandt dem, som dog ikke mener saa. Og det ogsaa blandt de oprigtige kristne af dem. Det er disse, jeg mener, det er pligt at

30 søge at vække til fuld bevidsthed - først for deres egen skyld, dernæst for arbejderbevægelsens.

Det er et saadant arbeide, jeg har begyndt i Kristiania. Der er mange grunde for at søge at organisere tjenestepigerne og just dem:

35 1. Fordi kvinderne i det hele tat maa med i arbejderbevægelsen, hvis denne ikke skal lide altfor meget ved disses uvidenhed om spørgsmaalene og staaen udenfor dem.

40 2. Fordi det er fra tjenestepigerne, at arbejderne gennemgaaende tar sin hustruer, og disse hustruer blir den følgende arbeiderslægts nærmeste opdragere.

45 3. Fordi det i og for sig skulde synes lettere at faa pigerne med, da det er dem af de kvindelige arbeidere, som dog har noget krav til livet - fordi de ser noget af det - og dertil er bedre økonomisk stillet end de fleste andre.

4. Fordi tilgangen paa tjenestepiger er liden og konkurrancen saaledes forholdsvis ubetydelig.

50 5. Og endelig fordi det, naar det gjælder tjenestepigerne, lige over for udenforstaaende er lettere at paapege alt det uheldige i stillingen og vinde medfølelse, end naar det gjælder andre. I et samfund som vort kommer nemlig alle i nær berøring med denne klasse mennesker og gjort opmærksom er der ikke nogen, som ikke til syvende og sidst indser, at de krav, som man opstiller, er
55 billige og retfærdige. Jeg tar her trøstig alle dem med, som har sund fornuft og ikke har særinteresser af at arbeide imod den, idet jeg er vis paa, at deres samvittighed stemmer med min. Som bevis paa, at jeg mener ret paa dette punkt, tar jeg det, at der i den mig fiendtlige presse ikke har været anført et eneste ord imod de af mig opstillede fordringer. Og dog har der været skrevet
60 mangfoldigen i spørgsmaalet.

Hvorledes har nu altsaa Kristianiapigerne det og hvad er det, som de maa ønske ændret?

65 Jeg taler som læge og tar sagen rent udvortes.

Det er da tre punkter, paa hvilke jeg har søgt at faa agitasjonen op. Det er arbeidstiden, lønnen og hendes værelse.

70

Hun maa ha kortere arbeidstid med rimelig fritid til eget brug.

Der er neppe nogen, som har saa lang arbeidstid i døgnet som tjenestepigerne. Dertil har hun gennemgaaende ingen fuld søndagshvile. Man svarer dertil, at
75 hun har stunder indimellem, hvori hun ikke arbeider og som hun altsaa kan hvile i. Jeg svarer, at det gjælder ikke. For det har de allerfleste andre ogsaa, f. ex. handelsbetjenten, kasserersken, vognmandsgutten, barbersvenden, telefonistinden o.s.v. Der er ikke mange, som ikke kan slippe arbeidet et øieblik. Men derfor er de lige fuldt i arbeide og tiden er ikke deres egen.

80

Og hvorledes man saa end vil regne det ud m.h.t. tjenestepigernes arbeidstid, saa faar man det nu ikke anderledes til, end at de allerfleste af dem gaar i mer eller mindre haardt arbeide 15 à 16 timer. Og fordeler man søndagsarbeidet paa hverdagene, blir det 17 à 18 timer; mange endog mer. Der er meget faa, som
85 bare har 14 à 15 arbeidstimer.

Mængden af vore tjenestepiger har aldrig fri. Er der en stund tilovers for det regelmæssige daglige arbeide, finnes der paa noget for hende, saa hun stadig ser sig beskjæftiget. Frieftermiddag til at gjøre sit eget tøj istand, som de hadde før,
90 er mer og mer gaat af brug. Og vil de bruge natten, nægtes dem lys. Man ser derfor nu jævnlig det løjerlige, at den tjenestepige, som vil se lidt ordentlig ud og hvis løn tillader hende det, maa holde sypige for at faa sit tøj lidt i orden. Heller ikke maaltidshvil faar de fleste tjenestepiger - ikke engang saa længe hun spiser den halvkolde maden paa kjøkkenbænken.

95

Og nu arbeidets art, som man paastaar er saa ligetil og saa lidet paakostende. Det er gulv- og trappevask med rengjøring af andet slags, klæs- og støvlepudsing, stovvask, renden i det uendelige fra loft til kjælder, ærinder af alle slags med ombytte af kjole, vaaging om natten for barnepigens vedkommende, i
100 sygdomstilfælde den første og den sidste. Kommer herskab eller andre vigtige personer sent hjem om natten, maa hun baade vente og hente. Og skal en tidligt op, saa maa hun være oppe endnu 1 time tidligere. Hun jages af frøkenen og fruene, af herren og af alle aflæggerne.

105

La os ta et enkelt arbeide: stovvasken hver 4de à 6te uge.

Hvad har ikke hun at gjøre, som er oppe! 6, 8, 10 værelser med senge at gjøre i orden. Al børsting. Indkjøb og ærinder. Madlavning og opvask. Opvartning i
110 kjælder og etasjen. Saa gaar det hele ugen. Hvor udskjasket efter slig en tårn. Og endda siger man, at vore piger ingen ting kan eller gjør. Aa nei! En 16-17 aars jente kan vel ikke saa meget, men arbeidet blir da gjort. Og det gjøres ikke af husfruen - som regel ialfald.

115 Hvor ødelæggende den lange arbeidstid i og for sig er, har jeg skrevet og talt saa meget om før, at jeg ikke skal gjenta det her. Jeg vil blot minde om, at den blir endda mer ødelæggende for kvinder end for mænd, fordi de første i det hele er svagere og har mindre modstandskraft. Dertil har de 14-15 gange om aaret den maanedlige renselse, som i al den tid gjør dem end yderligere lidet
120 modstandsdygtige, end de er det ellers. Og det ved vi jo alle, at der ikke er tale om at skaane dem i den tid mer end ellers. Jeg saa saaledes fra et af de bedste huse i Kristiania tre piger - den ene efter den anden - bli ødelagte efter ½ à 1 aars tjeneste. Og som det gikk disse, saa gaar det mængden af dem. Tjenestepigerne er skrale af helbred.

125 Men lige saa lidt som der læmpes paa arbeidet for dem under den maanedlige renselse, lige saa lidt gjøres det i sygdomstilfælder, saa længe de bare kan gaa oppe ialfald. De behandles heller ikke af huslægen med den samme omhu som de andre. Han kan ikke engang gjøre det, for fruen vil som regel ikke høre paa det
130 øre. Det som derfor gjøres for dem, blir derfor som oftest pro forma arbeide. For lige over for udarbeidetheden staar lægen hjælpeløs, naar han ikke kan forordne ro og hvile.

Gaar det endelig saa langt med sygdommen, at de ikke længer trods
135 anstrængelserne kan gjøre sit arbeide saa nogenlunde, saa søger man at bli dem kvit og unddrar sig - om muligt - den maanedes forsørgelsespligt, som loven paabyr.

Forresten er det nok saa eget med den maaned. For ikke slipper man andre af
140 husets folk ud paa gaden, naar de har været syg 1 maaned. Er pigen et led i husstanden, saa bør hun vel ogsaa ha den øvrige husstands ret paa dette punkt.

Mange fruer mener sig at arbeide ulige mer og være saa meget dygtigere end deres piger. Jeg vil la det gjælde for nogen ganske faa. Men regelen er den, at

fruen ikke arbeider sammenlignelsesvis saa meget som pigen. Og kan pigen ingen ting, saa er det fruens skyld, som hverken kan eller gider lære hende noget. Det er med denne baggrund, at der paa spekulasjon oprettes husholdningsskoler for piger.

150

Hvad der altsaa med fuld ret maa kunne forlanges, er en begrænset arbeidstid med ordentlig middagshvil, bestemt fastsatte fritider, som tas igjen, om de af uforudsete omstændigheder maa sløifes og som maa være tilstrækkelig lange til, at hun kan faa den nødvendige hvile og tid til at sætte sig selv i stand. Og det

155 ikke mellemstunder, men tid, som er hendes og ingen andens.

De maa ogsaa kunne faa passende frihed til udvikling af og vederkvælgelse for sin aand, hvad enten de vil søge den paa møder, i skole, kirke, teater eller paa dansesalen.

160

Vil husfruerne svare, at dette ikke gaar an, fordi de ikke vil være afhængig af sine tjenestepiger, saa blir svaret, at da kan de jo bare være uden piger. Man maa huske, at de samme piger jo som oftest gaar ind i ægteskaber, som medfører akkurat de samme forpligtelser som de, deres fordums fruer hadde. Men

165 foruden det tar de med i disse ægteskaber alt det ekstraarbeide og de ekstrasorger, som fattigdommen fører med sig. Og de har ingen pige til at hjelpe sig. Men begge to er de mennesker - ikke mer og ikke mindre.

Hun bør dernæst ha høiere løn.

170

Som det nu er, er gjennemsnittslønnen fra 22 til 23 øre dagen. For det skal hun holde sig klær, ta sig fornøielser og lægge op for kommende dage, naar hun ikke kan tjene mer - forudsat at hun ikke ogsaa maa bruge en del af disse penge til ekstrakosthold, noget, som ikke er saa ganske sjeldent.

175

Der er de tjenestepiger, som har mer - lige til 55 øre. Men det er rene undtagelser og som regel kun i tjenester, som er særlig besværlige og hvor de kun holder ud for forholdsvis kort tid, f. ex. restauranter.

180

Til sammenligning kan tjene, at tjenestepigerne paa Jæderen har 20 øre om dagen og klær, i Dalerne 15 øre og klær. Klærne bestaar i 10-12 alen vadmél, 4 mrk. uld, 7 alen lærred og 1 par støvler. I Smaalenene har de 27 øre, i Telemarken 25, begge steder uden klær. Paa det sidste sted har tjenestegutterne

185 bare halvt saa stor kontant løn som pigerne. Der er nemlig nok af gutter, men lidet af piger. Det er den almindelige lov om konkurrancen, som saaledes gjør sig gjældende paa denne eiendommelige maade.

Sammenligner man den løn en kristianiapige har med den, som andre større
190 stæders har, saa vil man finne, at den gjennemgaaende er meget mindre. I Kjøbenhavn f. ex. forlanger en nogenlunde dygtig pige den høieste løn, som der gis hos os, for en meget let tjeneste. I lande som Frankrig, England, Amerika og Australien er lønnen op til mange gange saa stor som hos os, mens tjenesten er betydelig lettere og stillingen i det hele behageligere. Man har forsøgt at sie mig
195 imod paa dette punkt for Amerikas vedkommende, idet man har anført, at pigerne udretter meget mer der end her. Dette er sandt. Men derfor arbeider de ikke mer - langt fra. Men arbejdsmidlerne er saa meget bedre og alt er gjort saa letvint der, at man kan gjøre det samme arbejde i den halve tid. Jeg har dette fra flere amerikanske tjenestepiger, som er kommet over til Norge allene for at søge
200 læge. Jeg undrer mig paa, om der finnes norske tjenestepiger, som af sin i 2-3 aar opsparede løn kunde gjøre den slags lægebesøg over Atlanterhavet?

Hvor meget kan nu en tjenestepige lægge sig op af en slig tarvelig løn, til hun blir gammel?

205 Jeg kjender en, som ved slid og sparen i 30 aar la sig op 1000 kroner. Det høres ud, som om det er noget. Og alligevel er det jo bare 10 øre dagen i rente. Og for 10 øre dagen forlanger man nu vel ikke, at noget menneske skal leve?

210 Saa er det det, at slige tjenestepiger blir saa snart gamle - snarere end andre folk. De er ikke saa raske længer, naar de er blet en 50 aar og da har man ikke brug for dem længer. Og saa "svarer de" og "blir ikke til at holde ud med", naar de er blet gamle i huset. Den slags talemaader har vi jo alle hørt 1000 gange. Og saa jager man fra sig ubarmhjertig det troeste og paalideligste menneske - det menneske,
215 som kanske mer end alle andre kjender en med alle ens svagheder til det yderste.

Hvad blir saa resultatet? Skurefillen eller fattigvæsenet. Eller kanske en privat fattigstue. Men slig plads faar kun 1 af 1000 og endda er det gennem masser af anbefalinger og af pur naade. Det er resultatet af 35 aars slid og sløb, hvis hun
220 ikke har foretrukket et tarveligt ægteskab, mens det endnu var saa meget igjen af hende, at en mand, som var lige saa fattig som hende selv, vilde ha hende.

225 Men det er jo klart, at ethvert menneske maa kunne forlange at leve livet uden at sulte, naar det har gjort tilbørligt arbeide - af hvad slags saa dette maatte være.

Dette maa man - mener jeg - bringe arbeiderne i det hele til at forstaa. For paa dette beror det, om de skal komme sig op eller om de skal bli der nede, hvor de for øieblikket er.

230

Saa er det hendes værelse.

Jeg gaar ganske let over det, fordi endog det blad, som nu i en aarrække har gjort sig det til en kjær pligt at forfølge ogsaa mig - Morgenbladet nemlig - har git mig fuldt medhold her.

235

Det er jo paa sit værelse tjenestepigen skal søge den hygge og den hvile, som hun ikke har kunnet ta under arbeidet. Hvorledes er nu pigeværelserne i regelen?

240 Med undtagelse af nogle enkelte huse, som har saa nogenlunde anstændige pigeværelser baade hvad størrelse, lys, luft og udstyr angaar, er regelen den, at forholdet simpelt hen er skandaløst. Der er masser af første classes gaarde med leiligheder paa en 8-10 værelser til en pris af et par 1000 kroner om aaret, som har et pigeværelse, som har en længde af 3 ½ meter og en bredde af 2. Staar der 1

245 seng i et slig rum, blir der 3 kvadratmeter gulvflade tilbage at bevæge sig paa; er der 2 senge, er der igjen bare 1 kvadratmeter. Dertil ligger dette værelse altid i bekvemmelighedens sletteste del, hvor luften skjæmmes fra det nærliggende stinkende privet og hvor solen har vanskeligst for at naa frem til det smale vindu.

250

Og alligevel er dette ikke af det værste.

Der er dem, som bruger klæskamret til pigen. Jeg kjender saadanne, som er 4 meter lange og 1 meter brede med vindusaabning paa 10 centimeters bredde.

255

Der er andre - og de er mange - som bruger køkkenet til soverum med køkkenbænken til seng. De, som kjender vore smaa køkkener, forstaar, hvad det vil sie med kulde om vinteren og overhedningen om sommeren.

260 Andre igjen bygger smaa bur oppe paa køkkenvæggen, hvor hun maa klatte op ved hjælp af en stige. Der sover hun saa i det halvt indlukte rum i begyndelsen af

natten i 30 graders varme, mens den ud paa morgenen synker betydeligt under det, som maa anses for at være nogenlunde rimelig.

265

Der findes i Kristiania rækker af gaarde, som bruger "anretningsværelserne" til sovekammer for pigen. Disse anretningsværelser har ikke engang vindu.

270

Derimod har de med sine 2 meters bredde 2 døre, hvorigjennem saa al trafik mellem køkkenet og husets ydre bekvemmeligheder gaar til de egentlige værelser. Her ligger da pigen, naar hun er frisk og naar hun er syg. Her skal hun gjøre sit toilet og stille lidt om sig selv - uden et øieblik at kunne skjule sig eller være allene.

275

Til alt dette kommer saa det, at som regel ligger der 2 piger i 1 seng i de huse, hvor man har mer end 1 pige. Foruden at dette er meget betænkeligt, idet sygdomme meget let kan overføres fra den ene til den anden, saa vil jeg bare pege paa det svinske i sligt stel. Jeg sigter til den maanedlige renselse, hvoraf den enkelte kvinde kan ha mer end nok med sig selv, om hun ikke ogsaa skal dele ækkelheden af den ogsaa med en anden maaned efter maaned.

280

Men dette tror jeg mer end nok at ha paavist, at m.h.t. værelse lider vore tjenestepiger overlast. Bedrager ikke lægerne sig m.h.t. det, de snakker om luft og lys, saa maa det, sier de, gjælde tjenestepiger akkurat lige godt som andre folk og vi har overordentlig meget at rette paa.

285

290

Dette er de 3 store hovedanklager, pigerne med mer end god grund kan fremføre mod dem, som lejer deres tjeneste. Jeg taler ikke engang om behandlingen i sin almindelighed, om uvenligheden, mistilliden med de stængte døre, kulden lige over for dette "nødvendige onde", heller ikke om kostholdet, som i masser af tilfælde baade er for daarligt og for knapt, heller ikke om det, at det af en tjenestepige anses for uanstændigt, som er fuldt tilladt for husets døttre o.m.m. Hun er nu engang udenfor.

295

Men jeg mener nu ogsaa, at de 3 poster er mer end nok til, at tjenestepigerne trækker sig tilbage fra tjenesten.

300

De foretrækker derfor ogsaa fabrikkerne for det at tjene - aldeles ikke fordi de har det saa udmærket der, men de er da paa en maade sine egne. Og de gaar ind i ægteskaber, som de aldeles ikke vilde ha gjort, om deres tjenende stilling var en smule taaleligere. De i Kristiania opfødte piger kjender forholdet og skyr det at

tjene. Derfor rekrutteres ogsaa tjenestepigebestillingen med landsens piger. Disse har slitsomt nok paa landet og tror, de skal faa det bedre i byen.

305 Men ogsaa de ser snart det uholdbare i stillingen. Ogsaa de forstaar, at der er større forskjel mellem herre og tjener end rimeligt. Ogsaa de forstaar, at de frister livet i den yderste møje og at de naar som helst kan staa paa bar bakke uden forældre, som kan ta imod dem eller venner, som kan gi dem raad - uden noget som helst forsvar.

310

Det gaar, mens hun er ung og stærk. Men saa blir hun snart gammel, udslidt og styg. Der er ingen ting igjen - ingen vi ha hende. Bare nød og fortvilelse.

Jeg gaar ud fra at tjenestepigernes stilling udenfor Kristiania ikke er væsentlig
315 bedre end der. De har noget kortere arbejdstid, noget bedre værelse, men endnu mindre løn. Fremtiden er lige ubetrygget under alle omstændigheder.

Hvad jeg derfor vilde anse ønskelig, er at man som i Kristiania ogsaa stiftede fagforeninger i de byer, som før har mandlige fagforeninger. Disse bør nemlig ta
320 sig af dem og hjælpe dem.

Stiftelsen af laget i Kristiania har allerede gjort betydelig virkning: Pigerne begynder at stille betingelser. Lønnen er steget. I masser af huse ligger ikke 2 i én seng mer, ligesom der er mange, som søger at forbedre pigeværelset. Der er ogsaa
325 stiftet en forening af husmødre, som paa anden maade end særlaget vil gjøre sit for at forbedre deres kaar.

Nu - det sidste kan være godt og vel, ligesom ogsaa det, at der nu er fruer, som tar pigerne ind i stuen om aftenen og spiller pianoforto for dem.

330

Men der er ogsaa fare for bevægelsen netop i det, fordi pigerne ikke er mer langsynte end arbejderne i almindelighed og de slaar sig meget snart til ro. Det er sand i øjnene.

335 Saa meget mer blir det pligt for de mandlige arbejdere at gjøre dem opmærksom paa, at af husmødrene kan de ikke vente noget virkelig; det blir væsentlig skin. Vi ser det samme i England, hvor Ellen Darwin - trods hendes gode vilje - dog først og fremst vil gjøre det hele til et hjerteforhold. Tjenestepigerne i London har nemlig begyndt at røre lidt paa sig i de sidste dage, ligesom ogsaa

opvartningspigerne i Berlin har gjort det samme.

345 Hjerteforhold kan være bra nok, men ret er bedre. Og vi kan dog ikke tvinge os ind i hjerteforhold med alle dem, vi støder paa i livet. Vi gjør det jo ikke lige over for andre forretningsvenner. Og her er det tale om forretning - intet andet.

350 Jeg slutter med at pege paa, at en kraftig bevægelse blandt tjenestepigerne rundt om i landet vilde bli af uhyre betydning for arbeiderbevægelsen i sin helhed. Jeg behøver bare at minde dem af dere, som er gift og som har sat noget ind paa den moderne arbeiderbevægelse, hvor mangen fortvilet kamp dere har hat at føre med hustruen, fordi hun intet forstod og derfor intet vilde. Hvilken fordel, om hun paa forhaand hadde grebet disse tanker, som hun saa siden ikke kunde slippe, fordi det var gaat hende i blodet, at det er vejen og ingen anden!

355 Jeg mener, det vilde bli lettere at ta ledelsen i arbeiderbevægelsen og jeg tror, vi skulde kunne kjøre fortere, end vi nu gjør.

Kilde

Oscar Nissen: Om vore Tjenestepigeforhold. Drammen 1892.

360

Emner

Arbeiderbevegelsen, Foredrag

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/om-vore-tjenestepigeforhold>

365

370

375